

İNSAN AQLARINIŇ UMUMİY BEYANNAMESİ

Birleşken Milletler Baş Assambleyasınıň 1948 senesi dekabr 10-da qabul etilgen 217-nci A (111) qararı ile ilân olundi.

MUQADDEME

İnsan ailesiniň cemi azalarına has olğan menlik duyğusı em de olarnıň musaviy ve ayırılmaz aqlarınıň tanılması adalet ve umumiy barışıklıqniň temeli olğanını nazara alaraq; ve

insan aqlarına lâqaydlıq ve aqaret beşeriyetniň vicdanını ğadaplandırğan vahşiy amellere alıp kelgeni ve insanların söz ve aqide serbestligine malik olacağı, qorqu ve muhtaçlıqtan azat olacağı bir dünyanı yaratılması insanların eň büyük arzusu kibi beyan etilgenini nazara alaraq; ve

insannı istibdat ve basqığa qarşı eň soň çare olaraq baş kötermege mecbur qalmamasını temin etmek maqsadında insan aqlarınıň uquq üstünligi ile qurulmasınıň zarurlığını nazara alaraq; ve

milletler arasında dostluq munasebetleriniň inkişafını desteklemekniň zarur olğanını nazara alaraq; ve

Birleşken Milletler halqlarınıň Nizamnamede insannı esas aqlarına, insan şahsınıň degerligi ve qıymetine, erler ve qadınlarnı musaviyliğine olğan işançlarını tasdiqlağanları, içtimaiy teraqiyat ve yaşayış şaraitleriniň daa ziyade serbestlik müitinde yahşılaştırılmasına qoltutmağa karar bergenlerini nazara alaraq; ve

aza devletler Birleşken Milletler Teşkilâtı ile işbirlikte bulunıp, insan aqlarına ve temelli üriyetlerine bütün dünyanı kerçekten de sayğı köstermesi ve riayet etmesini teminlemek mecburiyetini alğanlarını nazara alaraq; ve

bu aqlar ve üriyetler er kes tarafından aynı şekilde añlaşılması yuqarıda qayd etilgen mecburiyetniň tolusinen yerine ketirilmesi için büyük emiyetke malik olğanını nazara alaraq,

Birleşken Milletlerniň Baş Assambleyası

er kes ve cemiyetniň er bir qurumu mezkür Beyannameni daima köz ögünde tutaraq, bu aqlarğa ve üriyetlerge, maarif ve tasil yolunen, terakkiy milliy ve halqara tedbirler yolunen, olarnı em de Teşkilâtqa aza olğan devletlerniň halqları, em de bu devletlerniň idaresi altında olğan topraqlarda yaşağan milletler arasında bu aqlarını dünyaca ve semereli şekilde tanılması ve tadbıq etilmesini teminlemege ğayret etmeleri için mezkür İnsan Aqlarınıň Umumiy Beyannamesini ilân ete.

1-nci madde

Bütün insanlar serbestlik, menlik ve uquqlarda musaviy olup dünyağa keleler. Olar aqıl ve vicdan saibidirler ve biri-birilerinen qardaşcasına munasebette bulunmaladırlar

2 -nci madde

1. Er kes ırqı, tüssü, cınsı, tili, dini, siyasiy ve diger aqideleri, milliy ya da içtimaiy, bir de-bir tabaqağa mensüpliginden, serveti ve diger er angi alından qatıy nazar mezkür Beyannamede ilân etilgen tekmlil aqlar ve bütün serbestliklerge malik olmalıdır.

2. Bundan ğayrı mensüp olğan memleketniñ ya da hududniñ siyasiy, uquqiy ve halqara statusına, bu hududniñ mustaqil, özünü idare etmegen ve ya da mustaqilligi er angi bir şekilde sınırlanğan olup-olmamasından qatıy nazar insanğa nisbeten iç bir farq kösterilmemelidir.

3-nci madde

Er kes yaşamaq, serbestlik ve şahsiy havfsızlıq aqqına maliktir.

4-nci madde

İç bir kimse qullıq ya da esaret altında bulunmamalıdır; qullıq ve qul ticaretiniñ bütün çeşitleri yasaqtır.

5-nci madde

İç kimse iskence ve yahut zalımane, ve ya da onıñ degerligini aqsımlağan munasebet ve cezağa oğratılmamalıdır.

6-ncı madde

Er kes qayerde olsa olsun, kendisiniñ uquq subyekti olaraq qabul etilüv aqqına maliktir.

7-nci madde

Qanun qarşısında er kes birdir ve farqsız olaraq uquq tarafından musaviy qorçalanılmaq aqqına maliktir. Er kes, işbu Beyannameni bozğan er türlü aqsımlav ve böyle aqsımlavını qızıştıruvdan qorçalanılmaq musaviy aqqına maliktir.

8-nci madde

Er kes onıñ, anayasa ya da qanun teminlegen, esas aqları bozulğan taqdirde, selâhiyetli milliy mahkemeler tarafından bu aqları tiklenmek aqqına maliktir.

9-ncı madde

İç kimse esassız yaqalanmaz, tutuvlanmaz yahut sürgün etilmez.

10-ncı madde

Er kes, onıñ aqları ve borcunu belgilemek em de oña qarşı kösterilgen cinaiy qabaatlanuvniñ delilligini tesbit etmek için, tolu musaviylik esasında, onıñ işi mustaqil ve bitaraf mahkeme tarafından aşkâr ve adaletli tarzda baqılmaq aqqına maliktir.

11-nci madde

1. Cinaiy suçu olmasında qabaatlanğan er kes, onıñ qabaatı qanuniy tertip ile, aşkâr mahkeme esnasında ve bütün qorçalav imkânları teminlengen alda belgilenmegence, qabaatsız, dep tanılmaq aqqına maliktir.

2. İç kimse, nasıldır areket esasında cinayet etkeni ya da areketsizligi için, olar yapılğan vaqıtta milliy yahut halqara uquq boyunca cinayet sayılmasa, mahküm etilmez. Yapılğan cinayetke kesilmek ihtimalı olğan ceza, o berilgen vaqıtqa köre, daa da qattı ola bilmez.

12-nci madde

Kimse, onıñ şahsiy ve aileviy ömürine, meskenine tiyilmemezlik, yazışmaq sırina yahut onıñ namus ve itibarına esassız kirişmek, qast etmek areketlerine oğratıla bilmez. Er kes, böyle kirişmek yahut qastlardan qanun qorçalavı aqqına maliktir.

13-nci madde

1. Er kes, devlet çerçevesinde serbest yürümek ve yaşağan yerini seçip almaq aqqına maliktir.
2. Er kes, er angi, şu cümleden, öz memleketini terk etmek ve öz memleketine qaytmaq aqqına maliktir.

14-nci madde

1. Er kes, taqipke oğrağanda başka memleketlerde sığınaq bulmaq ve ondan faydalanmaq aqqına maliktir.
2. Bu aq, taqip asılında siyasiy olmağan cinayetke ya da Birleşken Milletlerniñ maqsadı ve mevamlarına zıt kelgen areketke esaslanğan taqdirde, işetile bilmez.

15-nci madde

1. Er kes vatandaşlıq aqqına maliktir.
2. Kimse öz vatandaşlığından yahut, vatandaşlığını deñiştirmek aqqından esassız marum etilmez.

16-nci madde

1. Çağına yetken erler ve qadınlar, ırq, milliy ya da diniy alâmetlerine baqmadan, evlenmek ve aile qurmaq aqqına malikler. Olar, evlenecekte, evli olğanda ve ayrılışqanda aynı aqlarını qullanmaqtalar.
2. Nikâh yalñız evlenecek eki tarafniñ da serbest ve tolusinen razılığy ile olabilir.
3. Aile cemiyetniñ tabiiy ve esas birlemidir em de cemiyet ve devlet tarafından qorçalanmaq aqqına maliktir.

17-nci madde

1. Er kes, şahsiy ve başqalarnen beraberlikteki mal-mülk saibi olmaq aqqına maliktir.
2. Kimse esassız alda öz mal-mülkünden marum etilmez.

18-nci madde

Er kes fikir, itiqat ve din serbestligi aqqına malik; bu aq – em şahsiy tarzda, em de başqalarnen beraberlikte, alem-aşkâre ya da hususiy alda, oquvda, ibadet etüvde ve diniy merasimlerni becergende – öz dinini yahut itiqatlarını deñiştirmek ve öz dinini yahut itiqatlarını izar etmek serbestligini içine almaqta.

19-nci madde

Er kes, tış qarışuvına oğramağan fikirler ve olarnı serbest ifade etmek aqqına malik; bu aq, öz itiqatlarına riayet etmek serbestliginden ve istegen vastalarnen em de, sınırlardan qatıy nazar, malümat ve ğayelerni qıdırmaq, almaq ve darqatmaq serbestliginden ibarettir.

20-nci madde

1. Er kes tıñ toplaşuvlar ve birleşmeler serbestligi aqqına maliktir.
2. Kimse, qaysı bir birleşmege kirmek içün mecbur etilmez.

21-nci madde

1. Er kes bivasta ya da serbest saylanğan vekiller vastasinen öz memleketiniñ idaresinde iştirak etmek aqqına maliktir.
2. Er kes öz memleketiniñ devlet qurumlarınla musaviy iştirak etmek aqqına maliktir.
3. Halq iradesi ükümet akimiyetiniñ temeli olmalıdır; bu irade gizli ya da başqa böyle serbest saylav usulları vastasinen umumiy ve musaviy saylav aqqı ile ötkerilgen devriy ve açıq saylavlarda öz ifadesini tapmalıdır.

22-nci madde

Er kes, cemiyetniñ azası olaraq, içtimaiy qorçalav aqqına maliktir; degerligi ve şahsiyetiniñ serbest inkişaf etmesi için zarur olğan iqtisadiy, içtimaiy ve medeniy saalardaki aqlarını milliy ğayret ve halqara işbirlik vastasinen ve er devletniñ resursları ve quruluşına köre teminlev aqqına maliktir.

23-nci madde

1. Er kes çalışmaq, işini serbest seçmek, adaletli, oñaytlı iş şartlarına malik olmaq ve işsizlikten qorçalanmaq aqqına maliktir.
2. Er kes, iç bir aqsımlavsız, musaviy emegi için musaviy maaş almaq aqqına maliktir.
3. Er çalışqan insan, özü ve qorantası için insağa munasip yaşayış teminlegen adaletli ve lâyıq odev, lâzim olğanda, başqa qoşulğan içtimaiy teminat vastalarını kullanmaq aqqına maliktir.
4. Er kes zenaat birliklerini meydana ketirmek ve öz menfaatını qorçalamaq için zenaat birliklerine qoşulmaq aqqına maliktir.

24-nci madde

Er kes raatlanmaq, eglenmek, şu cümleden iş saatleriniñ aqılane sınırlanması ve ödenilgen devriy tatil aqqına maliktir.

25-nci madde

1. Er kes özü ve qorantasınıñ sağılığı ve abadanlığı için ğıda, urba, mesken, tibbiy bakım ve gerekli içtimaiy hizmetlerine saip olmaq aqqına maliktir. Er kes işsizlik, hastalıq, saqatlıq, tullıq, qartlıq ya da oña bağı olmağan şartlardan asıl olğan fuqarelik allarında qorçalanuv aqqına maliktir.
2. Analıq ve balalıq ayrıca qayğıruv ve yardım aqqını bere. Epsi balalar, nikâh ile ya da nikâhsız dünyağa kelgenler, aynı içtimaiy qoruvğa maliktirler.

26-nci madde

1. Er kes tasil aluv aqqına maliktir. İç olmağanda, başlanğıç ve umumiy tasil bedava olmalıdır. Başlanğıç tasil mecburiy olmalıdır. Tehnikiy ve zenaat tasilden er kes faydalanmalıdır, er kim elde etken neticelerine köre musaviy şekilde aliy tasil alabilir.
2. Tasil insan şahsınıñ tolu inkişafına, aqları ve esas serbestliklerine sayğı arttıruvğa doğrultılmalıdır. Tasil halqlar, ırq ve diniy taqımlar arasında özara añlaşuv, sabır ve dostluqqa, ve Milletler Birleşmesiniñ tınçlıq saqlamaq faaliyetine qoltutmaq gerek.
3. Ana-babaların öz balalarına tasil çeşitini saylavda üstün olmaq aqqı bar.

27-nci madde

1. Er kes cemiyetniñ medeniy ömürine serbest qatılmaq, sanattan zevqlanmaq, ilmiy teraqqiyatta iştirak etmek ve bundan faydalanmaq aqqına maliktir.
2. Er kes ilmiy, edebiy ya da bediiy eserleriniñ müellifi olaraq, ahlâqiy ve maddiy menfaatı qorçalanması aqqına maliktir.

28-nci madde

Er kes, bu Beyannamede ifade etilgen aqlar ve üriyetler tolusinen ömürge keçirilgende, cema ve halqara tertip aqqına maliktir.

29-nci madde

1. Er kes yalınız, onıñ şahsiyeti serbest ve tolu inkişaf ola bilecek, cemiyet ögünde borcludır.
2. Öz aqları ve serbestliklerini ömürge keçirgende, er kes yalınız, qanun başqalarınıñ aqları ve serbestliklerini tanımaq ve ürmet etmek em de demokratik cemiyetteki ahlâq, cema tertibi ve umumiy eyiallıqniñ adaletli talaplarını qanaatlendirmesini teminlemek maqsadinen belgilegen sınırlanuvlarğa oğratıla.
3. Bu aqlar ve serbestlikler ömürge keçirilgende Milletler Birleşmesiniñ maqsatları ve printsiplerine zıt olması iç te mümkün degil.

30-nci madde

İşbu Beyannamedeki iç bir madde, nasıldır bir devlet, şahıslar taqımı ya da ayrı şahısqa, yuqarıda kösterilgen er angi aqlar ve serbestliklerge zarar ketirilmesine doğrultılğan faaliyetke ya da areketke aq bere, dep izaa etilmez.